

Hvordan forkynde lov og evangelium på en respektfuld måde?

- Uden at gå på kompromis med Guds krav og Guds gave

- Også over for børn

Carsten Hjorth Pedersen,
førstelektor i pædagogik,
daglig leder Kristent Pædagogisk Institut (1999-2021)
chp@kpi.dk

Resumé:

At formidle lov og evangelium er et af de mest ansvarsfulde hverv, der findes – fordi både indholdet og formen er, som de er. Derfor er det også det hverv, der i højeste grad fordrer, at det sker på en respektfuld måde, især når modtagerne er børn. Formidlingen af Guds krav og Guds gave kan finde sted i form af samtale, fortælling, undervisning og monologisk forkyndelse. I alle tilfælde bør formidleren øve sig på at gøre det i respekt for modtagerne. Artiklen præsenterer en model for formidling med respekt bygget op over begreberne intimisering, konfrontering, tilbagetrækning og desertering. Der gives en række eksempler på, hvad dette i praksis kan indebære, og særlig formidlingen i forhold til børn behandles. Artiklen slutter med fem spørgsmål til overvejelse.

Kodeord:

Lov, evangelium, forkyndelse, respekt, børn.

Intro

Lov og evangelium er et centralt ordpar, når vi taler om formidling af den kristne tro. Det er desværre også – efter min vurdering – et ordpar, der ikke har samme centrale betydning som for to-tre årtier siden.

Det kan skyldes mangelsygdomme hos kristne mennesker og i kirkelige miljøer. Det kan også skyldes, at ordparret er blevet en kliche, så måske skulle vi bruge ordparret *Guds krav og Guds gave* i stedet for. For det er, hvad det handler om, og som er livsvigtigt med henblik på både tid og evighed.

Gud møder os – med fuld ret og til gavn for os selv – med såvel uoverstigelige krav som en uudsigelig gave. Og det er vigtigt hverken at blande disse to sammen eller adskille dem.

Guds krav og Guds gave er som fuglens to vinger: Forskellige, men meningsløse uden den anden. I det følgende bruger jeg de to begrebspår vilkårligt, men synonymt.

Lov og evangelium er stærke sager

Lov og evangelium hører til i centrum af den kristne tro. De er det mest alvorlige og det mest glædelige. De rummer det stærkeste budskab fra Gud. Det handler om synd og nåde. Om frelse og fortabelse. Det tema skal ikke spilles ud imod 1. og 3. trosartikels temaer. Men Guds krav og Guds gave er i en sum 2. trosartikels tema. Og som de gamle sagde: Anden trosartikel er den akse, som første og tredje trosartikel drejer om.

Jeg vil derfor hævde, at hvad indholdet angår, er Guds krav og Guds gave et af de mest udfordrende og nærgående tema, der findes. Loven, fordi den sætter mig til vægs og lukker min mund. Evangeliet, fordi det er overrumplende glædeligt og ukendt for mig.

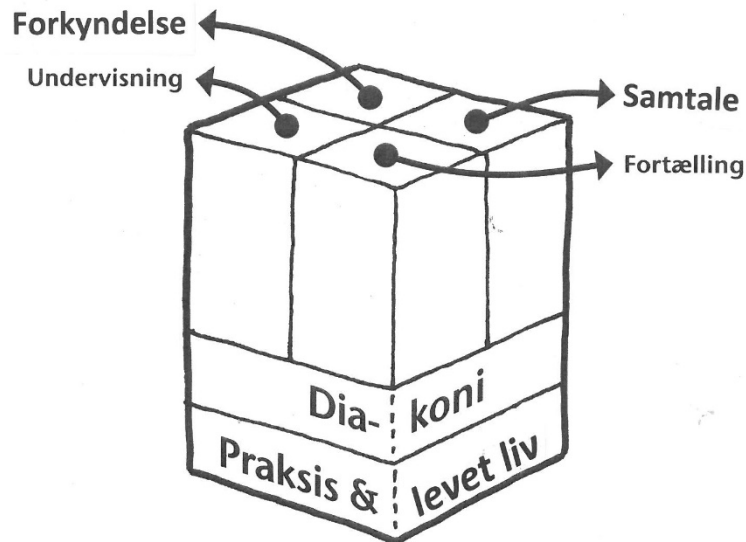
Dette skal man være bevidst om, når man har til opgave at *formidle* lov og evangelium – hvad enten det er som forkynder, underviser, fortæller eller samtalepartner. Man skal især være opmærksom på det som forkynder, da forkyndelsens form er den stærkeste, der findes (se nedenfor). At forkynde Guds krav og Guds gave er derfor et af de mest ansvarsfulde hverv, der findes – fordi både indholdet og formen er, som de er. Derfor er det også det hverv, der i højeste grad fordrer, at det sker på en respektfuld måde.

Man bør *bæve*, når man forkynder lov og evangelium. Men man kan også være *stolt og glad*, når man gør det. For når den forkyndelse – ved Guds nåde – lykkes, er det også den, der sætter sig de vigtigste, dybeste og bedste spor i menneskers liv.

Formidlingens former

Lad os først sætte forkyndelsen af Guds krav og Guds gave ind i en større kontekst, som fremgår af figur 1. For formidlingen af lov og evangelium finder ikke kun sted i forkyndelsens form, men også i undervisningens, fortællingens og samtalens form.

Figur 1

Disse fire formidlingsformer svæver ikke i den blå luft.¹ Vi har aldrig ordene alene, fordi:

- mennesket er både ånd, sjæl og legeme,
- Jesus Kristus er Gud og menneske,
- Jesus både talte og handlede.

Ordformidlingen hviler, som det fremgår af figur 1, på en personlig praksis/et levet liv og på menighedens diakoni. Hvis ikke ordformidlingen har forbindelse hertil, står den i overhængende fare for at blive tom og kropsløs. På den anden side: Hvis ordformidlingen udelades, svækkes, er falsk eller mangelfuld, får det fatale følger for menneskers timelige og evige liv.

Lad mig kort skitsere, hvad der kendetegner formidlingen af lov og evangelium i de fire former:

Samtale: Denne form er kendetegnet ved høj grad af gensidighed, hvilket ikke udelukker, at der er magt i samtalens rum. I den sjælesørgeriske topartssamtale vil den ene have rollen som sjælesørger, den anden som konfident. I en større gruppe opstår der uvægerligt også en – formel eller uformel – magtfordeling. Formidlingen af lov og evangelium kan finde sted ved at sjælesørgeren eller den, der leder flerpartssamtalen, bringer Guds krav og Guds gave ind i samtalen og fastholder lov og evangeliums normative karakter.

Fortælling: Denne form er kendetegnet ved en levende fortælling af en bibelsk beretning eller et bibelsk tema. Fortællingen rummer ikke personlig applicering, men kan have en stærk virkning på

¹ Her nævner jeg fire. Men i virkeligheden er der flere. To vigtige, som ikke er medtaget her, er *liturgi* og *sangens* formidlingsformer.

tilhørerne, fordi de genkender sig selv i fortællingens eksempler på Guds krav og Guds gave. Fortællingen appellerer i høj grad til følelserne.

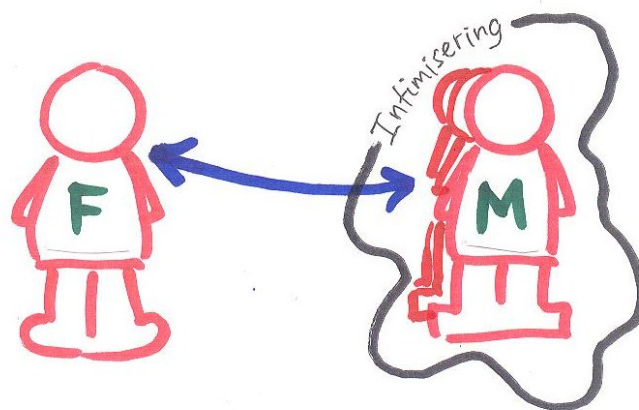
Undervisning: Denne form appellerer mere til tankerne og intellektet. Der *undervises* i lov og evangelium. Bibeltekster analyseres, og der er plads til elevernes egne refleksioner i mødet med lærerens fremlæggelse. Undervisning rummer normalt ikke den personlige applicering, men en levende undervisning om lov og evangelium kan ikke desto mindre blive personlig og nærgående for såvel lærer som elever.

Forkyndelse: Denne formidlingsform er den stærkeste,² vi kender. Den er monologisk, men kan også rumme elementer af dialog. Den er især kendetegnet ved, at forkynderen stiller sig bag ved budskabet og rækker det til tilhørerne – hvad enten det Guds ufravigelige krav eller hans udsigelige gave. Mens undervisning overvejende er omtale, er forkyndelsen *tiltale*. Som profeten Natan over for kong David: *Du er manden!* (2 Sam 12,7) Forkyndelsen udfordrer i højere grad end de tre andre former til modtagelse eller afvisning, tro eller vantro.

Med respekt

Formidlingen af lov og evangelium, hvad enten den sker i samtalen, fortællingens, undervisningens eller forkyndelsens form, skal finde sted i respekt for samtalepartnere, eleverne eller tilhørerne. For det første, fordi de er vores medskabninger, vores næste, som vi altid skal søge at omgås med respekt. For det andet, fordi det viser sig, at respektløs formidling kan være kontraproduktiv. Den kan desværre få til følge, at selve budskabet – Guds krav og Guds gave – sløres eller svækkes.

Lad mig kort introducere en model for formidling med respekt, som jeg har udviklet.³ Den gælder også formidlingen af lov og evangelium – allertydeligst, når vi taler om forkyndelse. Se figur 2-4.

Figur 2

I figur 2 står "F" for formidler (eller forkynder). "M" står for modtagerne, som altså enten kan være børn eller voksne, enten samtalepartnere, elever eller tilhørere.

² Her vælger jeg, at definere forkyndelse som en *form*. Man kan også definere forkyndelse ud fra et *indhold*, nemlig udlægningen af Guds ord.

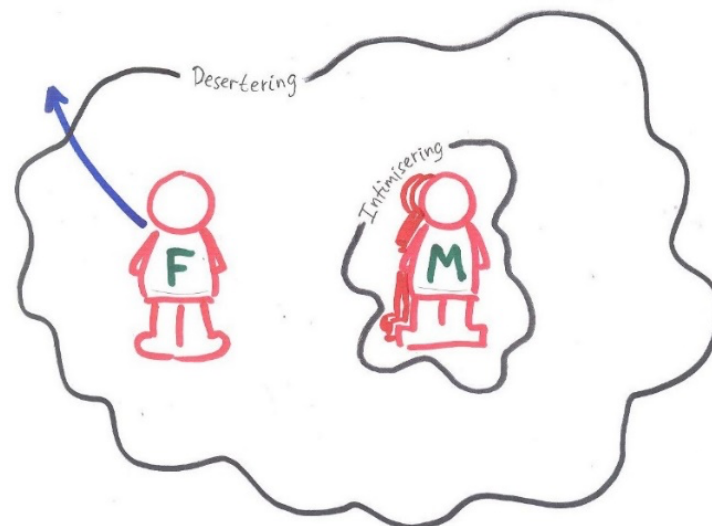
³ For uddybning se Pedersen 2007B, 2014, 2019 eller 2020.

Som formidlere – især som forkyndere af lov og evangelium – er det vigtigt ikke at intimisere sine modtagere. *Intimisering* og *intimidering* er ikke det samme, men de er tvillinger. At intimidere er at indgyde frygt. At intimisere er at blive for intim eller gå for tæt på en anden. Intimisering ligger også tæt på indoktrinering eller – på norsk – overkjøring.

Intimisering er en form for verbalt overgreb. I formidlingens rum kan det ske ved at *mase* sig ind på sine tilhørere eller prøve at stoppe et budskab ned i halsen på dem. Modtagerne oplever – evt. med års forsinkelse – en form for åndelig klaustrofobi. Formidlingsrummet lukker sig, og der er ingen mulighed for at sige fra. Det er en illegitim formidlingsform.

Dette må ikke forveksles med en stærk og påtrængende forkyndelse – især med lov og evangelium – som kan være fuldt legitim, ja, strengt nødvendig, for at man ”vågner op” som tilhører. Det kan være svært at afgøre, om den stærke påvirkning er over grænsen eller blot helt hen til den. Det veksler også fra person til person i den samme tilhørflok. Men en af de væsentlige forskelle er, at man i den illegitime påvirkning i høj grad oplever, at det er *personen* som formidler, der går for tæt på, mens man ved den legitime påvirkning i højere grad oplever, at det er selve *budskabet*, der trænger sig på.

Figur 3

I en række interviews, som jeg foretog i forbindelse med udviklingen af denne model, sagde flere informanter, at de – modsat – også havde oplevet en respektløs påvirkning, hvis formidleren trak sig for langt væk. Jeg kalder det for *desertering*. Altså at man – som desertør i en krigssituation – svigter eller flygter fra den opgave, man skal løse. Se figur 3.

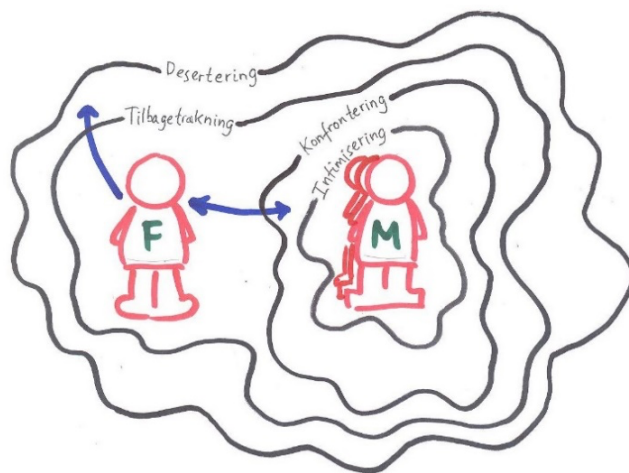
I formidlingssituationer kan det handle om, at man ikke er tydelig nok. Budskabet pakkes ligesom ind, så ingen bliver stødt – men dermed heller ikke udfordret. Den mest almindelig form for desertering er *tabuiseringen*, altså at man ikke tør sætte ord på noget, der både er vigtigt og vanskeligt. Vi kender det fra tabuisering af det seksuelle. Men der finder desværre også en del åndelig tabuisering

sted. Der er fx kirkelige kredse, som tabuiserer lidelsens problem. Jeg kan også være nervøs for, at lov og evangelium er på vej til at blive tabu i nogle kirkelige sammenhænge.

Med denne artikels terminologi vil der være tale om desertering, hvis man som forkynder svigter sin opgaven med at formidle Guds krav og Guds gave. Måske fordi man selv synes, budskabet er for overvældende eller uforståeligt. Måske fordi man ikke selv i tilstrækkelig grad har ”smagt” Guds krav og Guds gave. Måske fordi man er bange for at intimisere. Men det er desertering i alle tilfælde.

Personerne, som jeg interviewede, hjalp mig imidlertid også til at sætte navn på to *legitime* grænser, som det er yderst vigtigt, at vi overskrider, hvis vi vil påvirke med respekt. Jeg kalder dem *konfrontering* og *tilbagetrækning*. Se figur 4.

Figur 4

Konfrontering: Udtryk for, at en formidler påvirker andre på en konstruktiv og legitim måde ved anvendelse af tiltale, autoritet, modenhed, viden og involvering, som tjener modtagerens bedste.

Tilbagetrækning: Udtryk for, at en formidler foretager en nødvendig, konstruktiv, legitim og tidsafgrænset tilbagetrækning fra modtageren, hvilket tjener dennes bedste.

Det er i denne bevægelse, hvor vi vover os tæt – men ikke *for* tæt – på modtagerne, men samtidig – eller efterfølgende – trækker os tilbage og giver den anden frihed samt lejlighed til at ”finde sig selv” i mødet med lov og evangelium, at den sunde og legitime påvirkning finder sted.

Den sunde og legitime forkyndelse af Guds krav kan bestå i, at vores brud på det første bud (Du må ikke have andre guder end mig) gøres konkrete og tydelige, og det pointeres, hvilken krænkelse af tilværelsens øverste magt, Gud, der er tale om.

I forlængelse heraf kan en tilsigelse af evangeliet bestå i, at der tegnes et portræt af Jesus Kristus, som på alle parametre opfyldte det første bud, fx var menneskers ære og ”den gode stemning” aldrig

vigtigere for ham end Guds ære. Ikke desto mindre smagte Jesus Guds vrede over alle vores brud på det første bud, så vi ved tro på ham frelses fra Guds vrede (Rom 5,9).

Lad mig understrege, at der er tale om et kompleks samspil mellem forkynder og tilhørere, når Guds krav og Guds gave forkyndes. Der er forskel på forkynder Jensen og forkynder Hansen; den ene kan i nogle situationer gå tættere på end den anden. Der er forskel på modtagere og modtagergrupper. Tingene ændrer sig desuden over tid, fx er modtagere – på godt og ondt – mere sårbare i dag end for 50 år siden. Der kan også være tale om komplekse mekanismer i *gruppen* af modtagere, som fx gør, at de efterspørger en ”gatekeeper”, som kan give dem svar på alle tidens vanskelige spørgsmål, hvorved de faktisk – uden at vide det – *efterspørger* illegitim påvirkning.

Men skønt samspillet er komplekst, kan det alligevel lade sig gøre. Det kræver øvelse og mod til at lære af sine fejl, og ingen bliver perfekte. Men hvis formidleren stadig søger dybere kendskab til Gud samt indlevelsen i modtagernes situation, kan man komme langt. Det kan i den forbindelse være godt at have en person, som man har tillid til, til at give respons på ens forkyndelse.

Dertil kommer det langt vigtigere forhold, at når vi formidler lov og evangelium, kan vi trygt regne med Helligåndens nærvær og vejledning. Han deler Guds krav og Guds gave ud til den enkelte og til hele flokken, som han ser, det er bedst.

Kendetegn på intimisering, desertering, konfrontering og tilbagetrækning

Lad mig samle op ved at nævne fem kendetegn på de fire begreber i modellen for påvirkning – her især forkyndelse af lov og evangelium – med respekt:

Fem kendetegn på en forkynder, der intimiserer:

- Trænger sig for tæt ind på tilhørerne.
- Usaglig eller forvrænget fremstilling af andres synspunkter.
- Individet er underordnet/underkastet fællesskabet.
- Fradømmer – uden at være sig det bevidst – modtagernes tanker, følelser og vilje.
- Søger i høj grad anerkendelse eller bekræftelse via sin forkyndelse.

Fem kendetegn på en forkynder, der deserterer:

- Tabuiserer visse emner, fx seksualiteten, døden og lidelsen.
- Vil eller tør ikke forkynde Guds krav og Guds vrede.
- Vil eller tør ikke række evangeliet uforbeholdent til tilhørerne.
- Mangler påvirkningsvilje.
- Mangler empati og indlevelsessevne.

Fem kendetegn på en forkynder, der konfronterer:

- Konsekvent, klar og tydelig tale.
- Omsorgsfuld og empatisk adfærd.

- Har vilje og mod til at konfrontere tilhørerne med lov og evangelium.
- Står for noget, men er også villig til at lytte og flytte sig.
- Ord og handlinger hos forkynderen hænger forholdsvis godt sammen.

Fem kendetegn på en forkynder, der trækker sig tilbage:

- Indser og indrømmer egne fejl.
- Giver plads for spørgsmål, tvivl og dialog.
- Har tålmodighed til at vente på modtagernes parathed.
- Lader modtageren forholde sig *frit* i mødet med Guds krav og Guds gave.
- Overvåger eller overbeskytter ikke modtagerne.

Eksempler

Det er svært at give konkrete eksempler på intimisering, desertering, konfrontering og tilbagetrækning i forhold til forkyndelsen af lov og evangelium. Det skyldes, at forskellen på det legitime og det illegitime er hårfin. Den kan ligge i betoningen, kropssproget, pauserne eller stemmeføringen. Det har kort sagt meget at gøre med forkynderens *person*. Lad mig alligevel prøve at give nogle eksempler på de fire begreber i forhold til forkyndelse af lov og evangelium.

Man intimiserer, hvis forkyndelsen af loven bliver næsten enerådende, eller hvis man ensidigt maler billedet af Gud som en vred politimand. Eller hvis Gud fremstilles som en sårbar stakkel, der bliver ked det, hvis vi synder. Og man kan intimisere, hvis forkyndelsen af evangeliet bliver meget sødladen, eller hvis forkynderen får det fremstillet sådan, at det ligesom er for hans skyld, at tilhørerne da *må* tro på, at Gud elsker os. A la: Du nænner vel ikke at gøre mig ked det ved at afvise evangeliet?!

Man deserterer, hvis Guds klare krav og hans uforbeholdne gave ikke formidles – eller formidles på en sammenblandende måde, så loven hverken bliver så skarp, som den er, og evangeliet ikke bliver så frit, som det er. Loven skal ikke give os murrende smådårlig samvittighed, men en samvittighed, der er sat til vægs, så vi erkender, hvor dybt vores fald er. Og det er *ikke* et evangelium, at vi skal huske læse i vores Bibel eller vidne for andre. Det kun evangelium, når det er gaven, frelsen og nåden fra Gud, der rækkes til os for Jesu skyld. Hvis vores forkyndelse bliver moralisme, deserterer vi både i forhold til lov og evangelium.

Man konfronterer, hvis forkyndelsen af loven er skarp og tydelig, men også båret af forkynderens egen smerte i mødet med Guds lov. Det skal ånde af, at dette ikke handler om at trække nogen i støvet, men at hjælpe os til at se *sandt* på os selv. God konfrontering med Guds krav er – især i vores tid – *kombineret* med en forkyndelse af vores værd som Gudskabte mennesker. Ja, i virkeligheden er Guds holden-os-til-ansvar et udtryk for, hvor højt han sætter os.

Men det er lige så vigtigt at konfrontere legitimt med evangeliet. Det sker, når forkynderen dristigt *rækker* tilhørerne evangeliet. Han taler ikke *om* evangeliet; han prædiker *selve* evangeliet om alt det, Gud har gjort, *før* vi kom på banen, *uden* vores medvirken, men *for* os. Vi trænger til at blive

konfronteret med evangeliet som et *fait accompli*. Som noget, der ikke står til forhandling, men som vi blot kan tage imod og lade gælde. Og det således at *tro* evangeliet er på ingen måde en fortjenstfuld gerning fra vores side. Det drejer sig om det enkle forhold, at kun, hvis man tager imod en gave, får man den! I evangeliet rækkes gaven til os. I tro tager vi imod, eller i vantro afviser vi.

Man trækker sig tilbage, når man som forkynder kender måde med sin formidling. Har man først store dele af tilhørerne i sin hule hånd, er det nemlig en fristelse så at sige ,at køre den for langt både med lov og evangeliet. Men man må ikke tage styret fra tilhørerne. De skal stå på egne ben. Det forkyndte skal blive deres. De må have lov at til at forholde sig til de to stærke ord (lov og evangelium), som de har hørt.

I den forbindelse er det især vigtigt, at forkynderen markerer den store frihed, som bør karakterisere forkyndelsens rum. Netop fordi lovens og evangeliets ord går så tæt på, må der være ubetinget frihed til at tage imod eller afvise. Tilbagetrækningen viser konkret, at forkynderen respekterer tilhørerne. Tilbagetrækning er ideelt set også tillid til Helligånden, som nu må virke, når og hvor han vil. Jeg kan roligt trække mig tilbage og slutte min tale – da det ikke er min ære, som er på spil. Det er Helligånden – ikke mig – ”der har kaldet tilhørerne ved evangeliet”.⁴

Det særlige ved at forkynde for børn

Modellen for påvirkning med respekt gælder – så vidt jeg kan bedømme – i alle formidlings-situationer. Derfor også, når modtagerne er børn. Dog med den vigtige tilføjelse, at det er særligt ansvarsfuldt at formidle til børn, fordi de ikke har den voksnes evne (eller den evne, som den voksne *bør* have) til selvstændigt at sige til og fra. Børn er lettere at påvirke end voksne, men det betyder også, at vi bør satse endnu hårdere på at påvirke med respekt.

Men skal børn også mødes med lov og evangelium? Jeg mener *ja*, fordi Guds krav og Guds gave siger noget essentielt om Gud, som børn også har brug for at møde. Men på dette felt som på alle andre siger vi ikke tingene på samme måde til en 4-årig og til en 40-årig. På tilsvarende måde som den 4-årige ikke skal forholde sig til *alverdens* ondskab, men kun et relevant udsnit deraf.

Så ja, også børn skal møde Guds krav og Guds gave – på deres niveau og med deres eksempler. Og de rigtig svære spørgsmål – fx det ondes problem og fortabelsens mulighed – vil jeg normalt først tage frem, når jeg fornemmer, at barnet er modent til det, og da søge at gøre det med visdom, så jeg aldrig stjæler barnets livsmod. For selv, når Gud taler til os om det mest alvorlige, er det, fordi han vil os det godt. Ja, for at give os tro, håb og kærlighed.⁵

⁴ Jf. forklaringen til 3. trosartikel i Luthers Lille Katekismus.

⁵ For uddybning se Pedersen (2007A).

Fem spørgsmål til overvejelse

Lad mig til sidst rejse fem spørgsmål til videre overvejelse, debat og samtale:

- Kunne vi i højere grad øve os på at formidle lov og evangelium i *samtalens* form? Altså i situationer, hvor vi i højere grad er i øjenhøjde med modtagerne.
- Kunne vi i højere grad øve os på at formidle lov og evangelium i *fortællingens* form? Fordelen kunne være, at fortællingen i højere grad end den applicerende forkyndelse giver mulighed for identifikation med bibelske personer af kød og blod.
- Hvordan øger vi bevidstheden hos alle formidlere om, *hvor* skarpt lovens og evangeliets sværd er (jf. Heb 4,12) – om end de to er meget forskellige. Loven trækker alle tæpper væk under os. Evangeliet er et meget overraskende, lægende og direkte ord, som kan være overvældende.
- Overvej – og del evt. med andre – dine erfaringer med formidling af lov og evangelium, både som formidler og modtager, både som barn og voksen.
- Én ting er at lave en model for påvirkning med respekt. Men hvordan får vi øvet os på den? Hvad kan du bruge modellen til? Hvad med den svære praksis?

Litteratur

Afdal, Geir (1998): Mellom distanse og nærhet. Om forkynnelse og indoktrinering i undervisningen. I: *Tidsskriftet Prismet* nr. 6.

Andersen, Rune (2002): *I god tro – erfaringskonferanse om barns oppvekst i isolerte trossamfunn*. Redd Barna.

Asper, Kathrin (1996): *Ravnen i glasbjerget. Følelsesmæssig forladthed og ny terapi*. Gyldendal.

Holm, Ulla (2003): *Empati for professionelle*. Hans Reitzels Forlag.

Holmberth, Nils Gunnar (1980): *Innanför eller utanför. En socialpsykologisk undersökning av ifrågasättandet av religiös tradition och grupptillhörighet*. Acta Universitatis Upsaliensis Psychologia Religionum 9.

Løgstrup, K.E. (1997): *Urørlighedszonen. I: System og symbol*. Gyldendal.

Miller, Alice (1997): *Det selvudslettende barn*. Munksgaard.

Oettingen, Alexander von (2004): *Pædagogik og umyndiggørelse. I: Tidsskriftet Opinion, nr. 11*.

Pedersen, Carsten Hjorth (2007A): *Barnetro og voksentro. Hvilken forskel er der på barnets og den voksnes tro - og hvad betyder det for forkyndelse og oplæring?* Kristent Pædagogisk Institut. Findes som gratis PDF-fil på www.kpi.dk → Udgivelser → Bøger og hæfter.

Pedersen, Carsten Hjorth (2007B): *Påvirkning med respekt. Skoleliv mellem intimisering og desertering.* Gyldendal.

Pedersen, Carsten Hjorth (2014): *Forkyndelse med respekt. Åndeligt lederskab mellem konfrontering og tilbagetrækning.* Kristent Pædagogisk Institut. Findes som gratis PDF-fil på www.kpi.dk → Udgivelser → Bøger og hæfter

Pedersen, Carsten Hjorth (2019): *Påvirk med respekt.* LogosMedia

Pedersen, Carsten Hjorth (2020): *Influence with Respect.* Wipf and Stock.

Sandsmark, Signe (2000): Kristendom og neutralitet i skolen. I: *UNikum - Den kristne skole 2000.* Foreningen af Kristne Friskoler – Pædagogisk Forening.

Salomon, Ib (1999): Ikke for tæt på. I: *Krop & Fysik nr. 1, 1999.*

Sveinall, Arne Tord (1997): Sjelesorg med sektoverlevende. I: *IKON nr. 19, juni 1997.*

Tønnesen, Finn Egil (1983): *Verdier og livssyn i skole og barnehage.* J.W. Cappelens Forlag.